

IV. Dalmatinca). Pape su prvi priznali hrvatsku državu za Branimira (9. st. za pape Ivana VIII.). Grgur VII. pomaže Zvonimiru, a preko izaslanika Gebizona šalje mu "zastavu, mač, žezlo i krunu". Pape u Hrvatskoj otkrivaju "predziđe kršćanstva", a u najnovije vrijeme Hrvatska je "prostor za susrete i dijaloge". Za Hrvatsku je papa Ivan Pavao II. rekao: "(...) hrvatski je narod bio prvi slavenski narod koji se susreo s kršćanstvom, ali i narod koji nakon dugih godina diktature i bolnog iskustva i nasilja s pravom priželjkuje mir i demokraciju utemeljenu na moralnim vrijednostima urezanima u samu narav ljudskog bića".

Ovako sadržajno bogatu knjigu, punu brojnih događanja teško je dati a da se bilo što iz toga ne izostavi. Autoritetu kao što je Jacques Mercier nije lako davati primjedbe. Međutim, ipak treba reći da je opisujući pojedina razdoblja crkvene povijesti zapostavio dublje analize. To se ponajprije odnosi na Križarske ratove, postupke prema hereticima, inkviziciju. Opisujući djelatnost papa trebalo je svestranije opisati djelatnost Aleksandra VI. Ove manje primjedbe ne umanjuju vrijednost knjige. Dapače, treba konstatirati da je autor uspješno opisao povijest Vatikana koja traje vječno. Treba dati priznanje izdavačkom poduzeću Barbat na uspješnom izdavačkom pothvatu. Knjiga će sigurno u čitatelja izazvati pozornost. Njome će mnogi dopuniti znanja o povijesti Vatikana, a nastavnicima će korisno poslužiti da popune praznine koje u svezi s poviješću Vatikana postoje u nekim našim udžbenicima.

Franko Mirošević

Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima (1901-2001.) Zbornik u prigodi stoljetnice, priredio Jure Bogdan, Collectanea Croatico-Hieronymiana de Urbe 5, Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima - Glas koncila, Rim - Zagreb 2001.

Koncem 2001. godine u kulturni život Hrvatske i Hrvata diljem svijeta tiho se ušuljao zbornik radova o Papinskome hrvatskom zavodu sv. Jeronima, iako bi njegova izuzetna vrijednost zasluživala svečanije uvođenje, gromoglasniju naznaku prisutnosti i svestranije bavljenje njegovim sadržajem svekolikih hrvatskih medija. Svoje neskriveno oduševljenje zbornikom nastojat ću potkrijepiti ukazivanjem na njegov sadržaj, iako to ne može biti mnogo više od pukog nabranja referenata i referata.

Kako podnaslov naznačuje, knjiga je zbornik radova sa znanstvenoga skupa u prigodi stote obljetnice Papinskoga hrvatskoga zavoda svetog Jeronima. Taj je zavod mnogo više od crkvene institucije te se i neki bitni momenti nacionalne povijesti prelamaju preko njegove povijesti. Zavod je ustanovljen bulom pape Lava XIII. *Slavorum gentem* 1. kolovoza 1901, ali njegovi korijeni sežu u godinu 1453., kad papa Nikola V. daje bratovštini hrvatskih iseljenika u Rimu ruševnu crkvu sv. Marine i zemljište na kojem su izgradili bolnicu i gostinjac. Prvotna je bratovština mijenjala ime i oko gostinjca i bolnice su se tijekom vremena stvarale nove institucije, ali i propadale. Moderna ustanova čiju stogodišnjicu obilježava ovaj zbornik također je izraz povijesnih prilika, ali i njihov odraz. Vidljivo je to već iz brze promjene imena ustanove na samome početku njezina života. Papa Lav XIII. u pismu ustanovljenja nazvao je ustanovu Svetojeronim-

ski zavod za hrvatski narod, ali mu je je zbog političkih pritisaka već 1902. promijenio ime u Ilirski zavod sv. Jeronima. Tek je 21. travnja 1971. papa Pavao VI, također zbog stjecaja političkih prilika, dao ustanovi sadašnji naziv Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima.

Zbornik radova sa znanstvenoga skupa izrastao je u pozamašnu knjigu od 1214 stranica plus stranice I-CV tabla i ilustracija. Treba istaknuti i to da je zbornik tiskan na finom "biblijskom" papiru, što dodatno naglašava njegovu opsežnost. Pored naznačene sekcije Table i ilustracije te "Presentazione" kard. Zenona Grocholewskoga, prefekta Kongregacije za katoličku naobrazbu i urednikova "Uvoda", zbornik je razdijeljen u šest zasebnih cjelina.

Prvi odjelak na gotovo 400 stranica predstavlja radove šestorice autora o povijesnom razvoju Zavoda. Slavko Kovačić iz Splita autor je dvaju priloga o povijesti Zavoda od najranijega razdoblja do 1915. godine. Stjepan Razum iz Zagreba bavi se političko-pravnim dvojabama oko Zavoda u razdoblju od 1915. do 1928. godine. Grgo Grbešić iz Đakova prati život Zavoda od 1928. do 1945. Fabijan Veraja i Milan Simčić autori su priloga o djelovanju Zavoda od 1945. do 1959. Posljednji prilog u povijesnom dijelu dao je Ratko Perić, biskup mostarsko-duvanjski, a pokriva razdoblje od 1959. do 2001.

Već je taj prvi dio toliko sadržajno bogat da bi zadovoljio kriterije jednoga znanstvenog skupa. S. Kovačić na temelju Zavodskoga arhiva i drugoga arhivskoga gradiva daje iscrpnu povijest Zavoda prije apostolskog pisma *Slavorum gentem*, kojim je uspostavljen moderni Zavod te u drugom prilogu od tada do 1915. godine. Autor je također dao popis studenata koji su boravili u Zavodu prije 1901. te popis kardinala prorektora. U svojim izuzetno iscrpnim i na arhivskom gradivu temeljenim člancima autor predstavlja razne vidove života svetojeronimskih institucija te ilustrira povezanost političkih prilika s njima, osobito utjecaj jozefinističkih reforma u Habsburškoj Monarhiji i političkih pritisaka Beča i Pešte u Austro-Ugarskoj Monarhiji. Autor također baca novo svjetlo na ulogu pojedinih hrvatskih biskupa u borbi za očuvanje hrvatskoga karaktera Zavoda.

S. Razum s pravom kaže da je razdoblje između 1915. i 1928. bilo burno za Zavod, a temeljna mu je negativna karakteristika da nije bilo pune crkvene uprave iza koje bi stajala i Sv. Stolica i hrvatski biskupi. Razdoblje je to koje počinje zatvaranjem Zavoda u svibnju 1915. zbog rata između Italije i Austro-Ugarske Monarhije te, preko mnogih političkih peripetija i nesuglasica oko upravljanja zavodskom imovinom izazvanih i ulaskom Hrvata u novu državnu tvorevinu, do imenovanja Jakova Čuka ravnateljem Zavoda i potpunom crkvenom upravom nad njegovim dobrima. Razum ne oklijeva da, na temelju novoga arhivskoga gradiva ili novoga uvida u poznato gradivo, upozori na pogrešna tumačenja dosadašnje historiografije. Iako je Razumov vrlo opširni članak izuzetno dobro potkrijepljen arhivskim gradivom, u njem se nalaze vrlo korisne informacije o arhivskim fondovima koje bi još trebalo istraživati te na materijale koje bi svakako trebalo kritički obraditi i objaviti.

G. Grbešić nastavlja povijest Zavoda s dolaskom Hrvata dr. Jakova Čuke za ravnatelja, na kojem je mjestu, zbog smrti, ostao kratko, te s rektorovanjem dr. Jurja Magjerca. Pod novim rektorom sagrađena je nova zgrada Zavoda.

O teškoj razdoblju neposredno poslije Drugoga svjetskog rata do 1959. godine pišu Fabijan Veraja i Milan Simčić iz Rima. To je razdoblje u nekim bitnim pojedinostima dopunjeno izlaganjima autora čiji su prilozi uvršteni u treći odjelak "Strukture, osobe, događanja". Sretna je to okolnost, jer bi bez tih priloga to razdoblje ostalo u mnogočemu nerazjašnjeno. Naime, Andrija Lukinović iz Zagreba daje važan prilog o Bratovštini svetog Jeronima za pomoć hrvatskim izbjeglicama tijekom i neposredno nakon Drugoga svjetskog rata, a Milan Simčić iz Rima piše o dr. Krunoslavu Draganoviću, koji je bio pokretačka snaga iza te Bratovštine. U svakom slučaju, sada je po prvi put bačeno više svjetla na aktivnosti te Bratovštine i dr. Draganovića, što je hvalevrijedno osobito u svjetlu mnogobrojnih nedobronamjernih napisa o Draganoviću i njegovoj ulozi u pomagaju hrvatskim izbjeglicama neposredno nakon Drugoga svjetskog rata.

Ratko Perić je obradio povijest Zavoda od 1959. do 2001. kroz životopise njegovih rektora, uključujući i sebe, duhovnika, prorektora, vicerektora, vijećnika i zavodskih institucija. I to je razdoblje uspješno dopunjeno izlaganjima Ivana Goluba o Mons. dr. Đuri Kokši te Antuna Tamaruta o Mons. dr. Antonu Benvinu, koji su uvršteni u drugi odjelak "Vodstvo, duhovni život, sestre".

U tom drugom odjelku uvršteni su također prilozi Matije Berljaka o Mons. dr. Josipu Pazmanu, prvom rektoru Zavoda, Pavla Kere o Mons. dr. Jakovu Čuki, Damira Boboca o Mons. dr. Jurju Magjercu, Ivana Fučeka o zavodskim duhovnicima i o duhovnom životu, Atanazija Matanića o Mons. dr. Ivanu Butkoviću te Blanke Vrdoljak o sestrama milosrdnicama koje drže kućanstvo Zavoda,

I u spomenutom trećem odjelku uvršteni su vrijedni prilozi o zavodovu Arhivu (A. Lukinović), knjižnici (Tomislav Mrkonjić), grobnici (Petar Rajič), o Vitaljićevo psaltiru iz 1703. godine (Miroslav Palameta) te o još nekim značajnim osobama vezanima za Zavod: o A. Stepincu (Juraj Batelja), o don Josipu Buriću (Mile Bogović) te o Krešimiru Zoriću (F. Veraja). U istom su odjelku prilog Josipa Dukića o umjetničkim ostvarenjima Joze Kljakovića u Zavodu, Dragutina Tadijanovića o uspomeni mons. Đ. Kokše te Augusta Campe o pedesetogodišnjoj povijesti Zavoda na talijanskom.

U četvrtom odjelku "Prilozi" donijeta su dva priloga: Jure Bogdana o pokroviteljima, poglavarima i pitomcima Zavoda te Ljudevita Maričića o hrvatskim redovnicima i redovnicama doktorima i magistrima u Rimu.

U petom dijelu "Dokumenti" donijeto je pet dokumenata. A šestom odjelku je popis bibliografije o Zavodu i njegovim ustanovama koju je izradio R. Perić.

Na kraju je donijeto Kazalo imena te Sadržaj.

Vjerojatno je samorazumljivo, ali možda ipak nije naodmet istaknuti, da se svestrana i istinska prezentacija jedne crkvene institucije ne može odvojiti od nacionalne povijesti niti se može jednostavno skloniti u "ckvenu povijest" bez štetnih posljedica za nacionalnu povijest. Zbornik *Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima (1901-2001)* to najbolje potvrđuje. On ujedno potvrđuje da dobro obrađena ckvena institucija mnogostruko obogaćuje nacionalnu povijest.

Jure Krišto